

Нохчийн меттан экзаменационни белхан мах хадоран критереш

Нохчийн меттан экзаменационни белхан мах хадоран къепе (система)

1 дакъа

ЛадогIа билгалыйина текст

Говр хъекъале хъайба хилар заманашца зеделла адамашна. Даккхий ду цуьнан ниIматаш.

Цхъана буса дара и. Дийнахь СаIид говрахь лаьмнашка хъалавоьдуш хилла долу аренан некъан тача дIадаьккхинера охуш леллачу нуьцкъалчу тракторша. Буйсанна хан йаьлла хан йара, СаIид цигахула вухавирзича. Гуьйренан дохк доьлла, говран ши лерг а ца галла кхоьлира буйса, хьалха бутт а, цул тIаьхьа дерриг седарчий а къайла а дохуш. Некъ аьтту агIор хилла моьттуш, СаIида шен говран урх ма-хуьллу цигахьа уьйзура. Амма говр йиллана аьрру агIор гIертара, «хур-хур» а деш. ТIаккха дагадеара СаIидна баккхийчара олуш шена хезнарг: «Хьуо некъах тиллехь, говр, урх тасий, шен лаамехь йита».

«Воккхачо бохург дай, дума таса», – олуш ду. Оцу хъехамах беркат делира СаIидна. Говран урх, кхин аьтту агIорхьа ца уьйзуш, хецна йита сацам бира цо. Ша дийнахь дIайахана некъан лар а лобхуш, гал ца йолуш, СаIид цIа кхачийра цуьнан говро, ша шен лаамехь йитича.

(Кагерманов Д.Д.)

Хаттарш:

1. Аренан некъан тачанах хIун хиллера?
2. Муха кхоьлира буйса?
3. Говр муьлхачу агIор гIертара?
4. СаIида хIун сацам бира?
5. Муха цIа кхачийра СаIид говро?

Жоьпаш:

1. Аренан некъан тача дIадаьккхинера охуш леллачу нуьцкъалчу тракторша.
2. Гуьйренан дохк доьлла, говран ши лерг а ца галла кхоьлира буйса, хьалха бутт а, цул тIаьхьа дерриг седарчий а къайла а дохуш.
3. Говр йиллана аьрру агIор гIертара, «хур-хур» а деш.
4. СаIида сацам бира говран урх, кхин аьтту агIорхьа ца уьйзуш, хецна йита.
5. Ша дийнахь дIайахана некъан лар а лобхуш, гал ца йолуш, иза цIа кхачийра говро, ша шен лаамехь йитича.

(68 дош)

1-чу тЕдилларан мах хадоран критереш

1 таблица

№	ЛадобгІначу текстан буха тІехь билгалдаьхначу хаттаршна жопаш даларца кхочушбинчу йозанан белхан маххадоран критереш	лаш
ХЖК1	Жоп тЕдилларца догІуш хилар	
	Жоп тЕдилларца догІуш ду (хаттаршна жопаш йаздина). ХІора жопан терахь билгалдаьккхина	2
	Жоп тЕдилларца догІуш ду (хаттаршна жопаш йаздина), амма жопаш оьшучу терахьашца билгалдаьхна дац	1
	Жоп тЕдилларца догІуш дац (текст ма-йарра схьайазийна)	0
ХЖК2	Жопийн барам	
	Экзамен лучо ладобгІначу текстан буха тІехь хІиттийнчу дерриге а хаттаршна нийса жопаш делла	3
	Экзамен лучо ладобгІначу текстан буха тІехь хІоттийнчу 4 хаттарна нийса жоп делла	2
	Экзамен лучо ладобгІначу текстан буха тІехь хІоттийнчу 3 хаттарна нийса жоп делла	1
	Экзамен лучо ладобгІначу текстан буха тІехь хІоттийнчу 2 хаттарна нийса жоп делла, йа 1 хаттарна нийса жоп делла, йа цхьана а хаттарна нийса жоп ца делла	0
ХЖК3	Белхан дІахІоттам	
	Экзамен лучо далийна жопаш йозучу тексте дирзина	2
	Экзамен лучо далийна жопаш йозучу тексте дерзар нисделла амма 2 жопан хьалха-тІаьхьалла галйаьккхина	1
	Экзамен лучо далийна жопаш йозучу тексте дерзар ца нисделла, йа 3 жопан хьалха-тІаьхьалла галйаьккхина	0
ХЖК1–ХЖК3 критерешца кхочушбинчу йозанан белхан баллийн лаккхара барам		7

***ХЖК – хаттарийн жопийн критереш**

Тидам бе!

Нагахь ладобгІначу текстан буха тІехь билгалдаьхначу хаттаршна жопаш даларца кхочушбина йозанан болх ма-йарра схьайазийна ладобгІна текст йелахь, оцу белхан **ХЖК1 –ХЖК3** талларан критерешца **ноль баллаца** мах хадабо.

Экзамен лучун йозанан кьамелан нийсайаздаран а, фактически нийса хиларан а маххадор ша кьаьстина кхочушдо (6 таблица).

2 дакъа

2–8 тѣдахкарш таллар

Экзаменационни белхан 2 декъан тѣдахкарш нийса кхочушдарна экзамен лучунна хІора тѣдилларна цхьацца балл хІоттайо. Нийса доцчу жоппана йа жоп цадаларна ноль балл хІоттайо.

2 таблица

1-ра вариант

Тѣдилларан лобмар	Жоп
2	1
3	24568 < йа > цу терахьийн муьлхха а кхин роґалла
4	цаьрца
5	2
6	1
7	4
8	накьост

2-гІа вариант

Тѣдилларан лобмар	Жоп
2	1
3	256 < йа > цу терахьийн муьлхха а кхин роґалла
4	бацалахь
5	3
6	1
7	1
8	вон

3 дакъа

9 (1; 2; 3) тѣдилларан маххадоран критереш

9.1 (сочинени-ойлайар) тѣдилларан жоппан мах хадабо хІокху критерешца

3 таблица

№	Лингвистически темина сочиненин-ойлайаран (9.1) маххадоран критереш	аллаш
С1К1	Нийса жоп хилар	
	Экзамен лучо ойлайар теоретически барамехь далийна. Тезисах кхетарца доьзна долу фактически гІалаташ дац	
	Экзамен лучо ойлайар теоретически барамехь далийна. Тезисах кхетарца доьзна долу фактически 1 гІалат далийтина	
	Экзамен лучо ойлайар теоретически барамехь далийна. Тезисах кхетарца доьзна долу фактически шиъ йа цул сов гІалат далийтина, йа тезис тІе ца чІагІийина, йа ойлайар тѣдилларан контекстаца догІуш дац, йа	

	тезис тӀечӀагӀийна лаххарчу барамехъ	
C1K2	Масалш-тӀечӀагӀдарш хилар	
	Экзамен лучо текстера ши масал-тӀечӀагӀдар далийна, текстехъ церан долу маӀна нийса билгал а деш	
	Экзамен лучо текстера ши масал-тӀечӀагӀдар далийна, амма текстехъ церан долу маӀна билгал ца дина, йа текстера ши масал-тӀечӀагӀдар далийна, текстехъ церан долу маӀна цхӀаннан бен билгал а ца деш, йа текстера цхӀа масал-тӀечӀагӀдар далийна, текстехъ цуьнан долу маӀна билгал а деш	
	Экзамен лучо текстера цхӀа масал-тӀечӀагӀдар далийна, текстехъ цуьнан долу маӀна билгал а ца деш	
	Экзамен лучо тезис гойтуш долу цхӀа а масал-тӀечӀагӀдар ца далийна, йа экзамен лучо далийна масалш-тӀечӀагӀдарш йешначу текстера дац	
C1K3	МаӀнийн цхӀаалла, сочиненин кӀамелан уьйр а, хӀалха-тӀаьхӀалла а	
	Экзамен лучо бинчу белхан мах хадабо маӀнийн цхӀаалло, схӀадийцаран кӀамелан уьйро а, хӀалха-тӀаьхӀалло а: – маӀнин гӀалаташ дац, схӀадийцаран хӀалха-тӀаьхӀалла гал ца йаьккхина; – балха тӀехъ текст абзацашка йекъар гал ца даьккхина	
	Экзамен лучо бинчу белхан мах хадабо маӀнийн цхӀаалло, схӀадийцаран кӀамелан уьйро а, хӀалха-тӀаьхӀалло а, амма маӀнин цхӀа гӀалат далийтина йа балха тӀехъ текст абзацашка йекъарехъ цхӀа гӀалат далийтина	
	Экзамен лучо бинчу балха тӀехъ хаало коммуникативни дагалацам, амма цхӀаннал сов маӀнин гӀалат далийтина йа текст абзацашка йекъарехъ ши гӀалат далийтина	
C1K4	Белхан дӀахӀоттам	
	Болх шен дӀахӀоттам нийса хиларца а, чекхбаларца а билгалболу, текстан дӀахӀоттамехъ гӀалаташ дац	
	Болх шен дӀахӀоттам нийса хиларца а, чекхбаларца а билгалболу, амма текстан дӀахӀоттамехъ цхӀа гӀалат далийтина	
	Балха тӀехъ текстан дӀахӀоттамехъ шиь йа цул сов гӀалат далийтина	
C1K1 – C1K4 критерешца сочиненин баллийн лаккхара барам		

Тидам бе!

Нагахъ сочинени ма-йарра схӀайазийна йа схӀайийцина текст йелахъ, оцу белхан C1K1 – C1K4 талларан критерешца **ноль баллаца** мах хадабо.

Кхочушйечу вариантан 9.1 тӀедилларехъ йалийнчу цитатехъ кӀаьсташ йолчу цитатин буха тӀехъ йазийнчу сочиненин талларан йерриге а критерешца **ноль баллаца** мах хадабо.

Экзамен лучун йозанан кьамелан нийсайаздаран а, фактически нийса хиларан а
маххадор ша кьаьстина кхочушдо (6 таблица).

9.2 тӀедилларан мах хадоран критереш

9.2 (сочинени-ойлайар) тӀедилларан жобпан мах хадабо хӀокху критерешца

4 таблица

№	Текстан анализца йогӀучу тема йазийнчу сочиненин-ойлайаран (9.2) маххадоран критереш	аллаш
C2K1	Текстан кийсакан маӀнах кхетар	
	Экзамен лучо нийса кхетам белла кийсакан чулацаман. Кхетам баларехь гӀалаташ дац	2
	Экзамен лучо нийса кхетам белла кийсакан чулацаман, амма цуьнан кхетам баларехь цхьа гӀалат далийтина	1
	Экзамен лучо нийса кхетам ца белла кийсакан чулацаман, йа экзамен лучо шиь йа цул сов гӀалат далийтина текстан кийсакан чулацаман кхетам баларехь, йа экзамен лучун балха тӀехь кийсакан чулацаман кхетам балар дац	0
C2K2	Масалш-тӀечӀагӀдарш хилар	
	Экзамен лучо йалийнчу кийсакан чулацаман кхетам баларца догӀу ши масал-тӀечӀагӀдар далийна текстера	3
	Экзамен лучо йалийнчу кийсакан чулацаман кхетам баларца догӀу цхьа масал-тӀечӀагӀдар далийна текстера	2
	Экзамен лучо масал (-ш) – тӀечӀагӀдар (-ш) йешначу текстера ца далийна	1
	Экзамен лучо йалийнчу кийсакан чулацамна кхетам луш долу цхьа а масал ца далийна, йа экзамен лучо масална-тӀечӀагӀдарна метта тӀедилларехь йолу цитата йа цуьнан дакъа далийна	0
C2K3	МаӀнийн цхьаалла, сочиненин къамелан уьйр а, хьалха-тӀаьхьалла а	
	Экзамен лучо биначу белхан мах хадабо маӀнийн цхьаалло, схьадийцаран къамелан уьйро а, хьалха-тӀаьхьалло а: – маӀнин гӀалаташ дац, схьадийцаран хьалха-тӀаьхьалла гал ца йаьккхина; – балха тӀехь текст абзацашка йекъар гал ца даьккхина	2
	Экзамен лучо биначу белхан мах хадабо маӀнийн цхьаалло, схьадийцаран къамелан уьйро а, хьалха-тӀаьхьалло а, амма маӀнин цхьа гӀалат далийтина йа балха тӀехь текст абзацашка йекъарехь цхьа гӀалат далийтина	1
	Экзамен лучо биначу балха тӀехь хаало коммуникативни дагалацам, амма цхьаннал сов маӀнин гӀалат далийтина йа текст абзацашка йекъарехь ши гӀалат далийтина	0

C2K4	Белхан дIахIоттам	
	Болх шен дIахIоттам нийса хиларца а, чекхбаларца а билгалболу, текстан дIахIоттамехь гIалаташ дац	2
	Болх шен дIахIоттам нийса хиларца а, чекхбаларца а билгалболу, амма текстан дIахIоттамехь цхьа гIалат далийтина	1
	Балха тIехь текстан дIахIоттамехь шиъ йа цул сов гIалат далийтина	0
C2K1 – C2K4 критерешца сочиненин баллийн лаккхара барам		9

Тидам бе!

Нагахь сочинени ма-йарра схьайазийна йа схьайийцина текст йелахь, оцу белхан C2K2 – C2K4 талларан критерешца **ноль баллаца** мах хадабо.

Экзамен лучо кьамел нийсайаздаран а, фактически нийса хиларан а маххадор ша кьаьстина кхочушдо (6 таблица)

9.3 тIедилларан маххадоран критереш

9.3 (сочинени-ойлайар) тIедилларан жобпан мах хадабо хIокху критерешца

5 таблица

№	Текстан анализца йогIучу тема йазийнчу сочиненин-ойлайаран (9.3) маххадоран критереш	Баллаш
C3K1	Дешан маьIнадар	
	Экзамен лучо билгалдаккхар далийна, комментари йина	2
	Экзамен лучо билгалдаккхар далийна, амма комментари ца йина	1
	Экзамен лучо нийсадоцу билгалдаккхар далийна, йа экзамен лучун балха тIехь дешан маьIнадар дац	0
C3K2	Масалш-тIечIагIдарш хилар	
	Экзамен лучо далийна ши масал-тIечIагIдар: цхьа масал-тIечIагIдар йешначу текстера, шолгIаниг-дахарера, йа экзамен лучо ши масал-тIечIагIдар йешначу текстера далийна	3
	Экзамен лучо йешначу текстера цхьа масал- тIечIагIдар далийна	2
	Экзамен лучо дахарера масал (-ш)-тIечIагIдар (-ш) далийна	1
	Экзамен лучо цхьа а масал-тIечIагIдар ца далийна	0
C3K3	МаьIнийн цхьаалла, сочиненин кьамелан уьйр а, хьалха-тIаьхьалла а	
	Экзамен лучо биначу белхан мах хадабо маьIнийн цхьаалло, схьадийцаран кьамелан уьйро а, хьалха-тIаьхьалло а: – маьIнин гIалаташ дац, схьадийцаран хьалха-тIаьхьалла гал ца йаьккхина; – балха тIехь текст абзацашка йекъар гал ца даьккхина	2
	Экзамен лучо биначу белхан мах хадабо маьIнийн цхьаалло, схьадийцаран кьамелан уьйро а, хьалха-тIаьхьалло а, амма	1

	маџнин цхьа гІалат далийтина йа балха тІехь текст абзацашка йекъарехь цхьа гІалат далийтина	
	Экзамен лучо биначу балха тІехь хаало коммуникативни дагалацам, амма цхьаннал сов маџнин гІалат далийтина йа текст абзацашка йекъарехь ши гІалат далийтина	0
СЗК4	Белхан дІахІоттам	
	Болх шен дІахІоттам нийса хиларца а, чекхбаларца а билгалболу, текстан дІахІоттамехь гІалаташ дац	2
	Болх шен дІахІоттам нийса хиларца а, чекхбаларца а билгалболу, амма текстан дІахІоттамехь цхьа гІалат далийтина	1
	Балха тІехь текстан дІахІоттамехь шиь йа цул сов гІалат далийтина	0
СЗК1 – СЗК4 критерешца сочиненин баллийн лаккхара барам		9

Тидам бе!

Нагахь сочинени ма-йарра схьайазийна йа схьайийцина текст йелахь, оцу белхан СЗК1 – СЗК4 талларан критерешца **ноль баллаца** мах хадабо.

Экзамен лучун йозанан къамелан нийсайаздаран а, фактически нийса хиларан а маххадор ша къаьстина кхочушдо (6 таблица).

6 таблица

№	Экзамен лучо къамел нийса йаздаран а, фактически нийса хиларан а маххадоран критереш	Ба лаш
ГК1	Орфографин норманаш ларйар	
	Орфографин гІалаташ дац, йа 2-нал сов гІалат ца далийтина	2
	3, 4 гІалат далийтина	1
	5 йа цул сов гІалат далийтина	0
ГК2	Пунктуацин норманаш ларйар	
	Пунктуацин гІалаташ дац, йа 2-нал сов гІалат ца далийтина	2
	3, 4 гІалат далийтина	1
	5 йа цул сов гІалат далийтина	0
ГК3	Грамматически норманаш ларйар	
	Грамматически гІалат дац, йа 1 гІалат далийтина	2
	2 гІалат далийтина	1
	3 йа цул сов гІалат далийтина	0
ГК4	Къамелан норманаш ларйар	
	Къамелан гІалаташ дац, йа 2-нал сов гІалат ца далийтина	2
	3, 4 гІалат далийтина	1
	5 йа цул сов гІалат далийтина	0

ФК1	Йозанан къамелан фактически нийса хилар	
	Материал схъайицарехъ йа терминех кхетарехъ а, йукъайалорехъ а гІалат ца далийтина	2
	Материал схъайицарехъ йа терминаш йукъайалорехъ 1 гІалат далийтина	1
	Материал схъайицарехъ йа терминаш йукъайалорехъ 2 гІалат далийтина	0
ФК1, ГК1 – ГК4 критерешца сочиненин а, жимачу йозанан белхан а маххадоран баллийн лаккхара барам		10

Нийсайаздаран маххадорехъ (ГК1 – ГК4, ФК1) тидаме эца беза **жимачу йозанан белхан а, сочиненин а барам**.

6-чу таблицехъ гайтинчу нормативех пайдаоьцу вовшахтоьхча 130 **йа** цул сов дешнийн барам болу **жима йозанан болх а, сочинени а** талларехъ, мах хадорехъ.

Нагахъ **сочиненин, жимачу йозанан белхан** вовшахтоьхна барам 60 – 129 дош хилахъ, ГК1 – ГК4, ФК1 хІора критерина 1 баллал сов ца хІоттайо.

ГК1 – 1 балл хІоттайо, нагахъ орфографин гІалаташ дацахъ **йа** 2 доккха доцу гІалат далийтинехъ;

ГК2 – 1 балл хІоттайо, нагахъ пунктуацин гІалаташ дацахъ **йа** 2 доккха доцу гІалат далийтинехъ;

ГК3 – 1 балл хІоттайо, нагахъ грамматически гІалаташ дацахъ **йа** 1 доккха доцу гІалат далийтинехъ;

ГК4 – 1 балл хІоттайо, нагахъ къамелан гІалаташ дацахъ **йа** 2 доккха доцу гІалат далийтинехъ;

ФК1 – 1 балл хІоттайо, нагахъ материал схъайицарехъ **йа** терминех кхетарехъ а, йукъайалорехъ а гІалат ца далийтинехъ.

Нагахъ **жимачу йозанан белхан а, сочиненин а** барам 60 дашал лахара хилахъ, цу тайпанчу белхан ГК1 – ГК4, ФК1 критерешца ноль баллаца мах хадабо.

Нагахъ дешархочо кхоллараллин **цхъа** болх бен кхочуш ца бинехъ (**йа** жима йозанан болх, **йа** сочинени), ГК1 – ГК4, ФК1 критерешца мах хадор цу белхан бараме хъаьжжана хуьлу:

– нагахъ белхан барам 130 дашал лахара бацахъ, нийсайаздаран мах хадабо, 6-чу таблицех пайдаоьцуш;

– нагахъ белхан барам 60 – 129 дош делахъ, ГК1 – ГК4, ФК1 хІора критерина 1 баллал сов ца хІоттайо (хъажа лакхахъ);

– нагахъ белхан барам 60 дашал лахара белахъ, цу тайпанчу белхан ГК1 – ГК4, ФК1 критерешца ноль баллаца мах хадабо.

Экзамен лучо берриге а экзаменационни болх кхочушбарна хила йиш йолчу **баллийн лаккхара барам – 33**.

Коьртачу йукъарчу дешаран Іаморан программашца йолу пачхьалкхан жамІдаран аттестаци дІайахьаран Низамца догІуш (*Россин серлонан министерствон а, Рособрнадзоран а 2018-чу шеран лахьанан беттан 7-чу дийнан № 189/1513 омп*).

«Экзаменационни белхаш шина эксперто толлу. Эксперташа экзаменационни белхан хІора тІедилларна йогІуш йолу балл хІоттайо. Нагахъ санна цу шина эксперто хІиттийна баллаш цхъаьнайогІуш ца хилахъ, и болх кхоалгІачу эксперто толлу. Дешаран предметаца йогІуш йолчу мах хадоран критерешкахъ билгалдина ду баллийн цхъаьнацадар.

Предметни комиссин председатело кхоалгІа талламхо (эксперт) хІоттаво хьалха и белхаш толлуш цахиллачарех.

Хьалха теллинчу белхийн мах хадоран баллийн информаци кхоалгIачу талламхочуьнга (эксперте) дIало.

КхоалгIачу талламхочо (эксперто) хIиттийна баллаш тIаьххьара йу».

Ладам боллуш лору шина талламхочо 1, 9-гIий тIедахкарш кхочушдарехь хIиттийнчу баллийн барам **10** а, цул сов а цхьаьнацабар нислахь (хIора эксперто тIедахкарийн маххадоран йерриг а позицешца (*критерешца*) хIиттийна баллаш вовшахтуху: ХЖК1 – ХЖК3, С1К1 – С1К4, С2К1 – С2К4, С3К1 – С3К4, ГК1 – ГК4, ФК1).

И тайна хьал нислахь, кхоалгIачу талламхочо (эксперто) маххадоран йерриг а позицешца 1, 9-чуй тIедахкарина йуха а таллам бо.

Экзаменационни болх кхочушбаран мах хадабо 5 баллан тIегIанца (*шкала*)

«2» дуьллу, нагахь дешархочо кхочушбинчу экзаменационни белхан массо а декъана **14** баллал (**0 – 14**) сов ца йаьккхинехь.

«3» дуьллу, нагахь дешархочо кхочушбинчу экзаменационни белхан массо а декъана **15** баллал кIезиг а, **22** баллал дукха а йоцуш (**15 – 22**) баллаш йаьхнехь.

«4» дуьллу, нагахь дешархочо кхочушбинчу экзаменационни белхан массо а декъана **23** баллал кIезиг а, **28** баллал дукха а йоцуш (**23 – 28**) баллаш йаьхнехь. Цу тIе, дешархо декхарийлахь ву нийсайаздарна (ГК1 – ГК4 критерешца) **4** балл йаккха. Нагахь ГК1 – ГК4 критерешца дешархочо **4** баллал кIезиг йаьккхинехь, тIаккха «3» дуьллу.

«5» дуьллу, нагахь дешархочо кхочушбинчу экзаменационни белхан массо а декъана **29** йа цул сов (**29 – 33**) балл йаьккхинехь. Цу тIе, дешархо декхарийлахь ву нийсайаздарна (ГК1 – ГК4 критерешца) **6** балл йаккха. Нагахь ГК1 – ГК4 критерешца дешархочо **6** баллал кIезиг йаьккхинехь, тIаккха «4» дуьллу.